

Pál-Kovács Dóra

Bărbați și femei în tradiția dansului popular din Ozd

Rezumat

În disertația de față am analizat rolurile de gen social în tradiția dansului din secolul XX din Ozd (maghiară: *Magyarózd*), județul Mureș. În literatura maghiară de folcloristica dansului și de antropologia dansului rolul femeilor și bărbaților nu a fost explorat până în prezent în detaliu. Cercetările anterioare se concentrau principal pe dansurile masculine soliste, și descrierile dansurilor în pereche abia atingeau subiectul genurilor. Disertația de față se ocupă cu rolul femeilor și bărbaților în dansurile în pereche, punând accent pe înțelegerea și analiza relației între dansatori.

Ipoteza disertației este, că dansul ca fenomen social poate să cuprindă toate rolurile de gen social care sunt prezente în societate în ansamblu. S-a pus întrebarea: care sunt așteptările societății cu privire la individ, respectiv cum se construiește femeia și rolul femeilor, respectiv bărbatul și rolul bărbaților? Dansul poarte doar aceste roluri de gen sau poate fi interpretat ca un fel de încălcare a limitelor? Întrucât aceasta se dovedește adevărat, în ce măsură oferă mai mult în comparație cu situațiile cotidiene? Disertația de față caută răspunsul la aceste întrebări.

În cercetarea de față dansul este considerat ca un fenomen cultural și social, așadar mesajul (sau presupusul mesaj) exprimat prin dans, rolul lui în societate și funcția sa socială vine în prim plan. Astfel disertația ia în considerare predominant abordările antropologiei dansului, și care sunt completate cu teoriile populare și acceptate ale studiilor de gen (gender studies) din studiile sociale postmoderne.

În scurtul său rezumat, Márta Neményi consideră genul ca o construcție care stabilește așteptările pentru indivizi, reglementează procesele sociale ale vieții de zi cu zi și este încorporată în instituțiile de bază ale societății: economie, familie și politică. Se vede că majoritatea cercetătorilor care se ocupă cu studiile de gen nu separă complet genul de sexul biologic, astfel încât genul este privit ca o interpretare culturală a genului biologic. Indivizii născuți cu corpuri de sex masculin și feminin devin bărbați și femei în sensul genului social prin influențele culturale.

Începând cu anii 80, studiile privind relația dintre dans și gen au devenit din ce în ce mai populare în antropologia dansului internațional. Analizând rezultatele discursului savant internațional, a devenit evident că, în multe cazuri, s-a acordat puțină atenție prezentării

societății înconjurătoare și interpretării acesteia ca parte a interpretării dansului. Una dintre cele mai cuprinzătoare cărți este de Jane K. Cowan, care, la sfârșitul secolului XX, a oferit o relatare cuprinzătoare a manifestărilor rolurilor sociale de gen într-un sat grec și în tradiția de dans a satului.

În Ungaria, cercetarea în acest domeniu a început abia la sfârșitul secolului XX, iar lucrările anterioare, în principal descriptive, au atins doar ușor informațiile despre rolurile de gen, iar articularea și studiul aprofundat al acestor roluri în dans lipsesc în mod evident din lucrările anterioare. Dansurile în pereche domină gândirea maghiară că bărbatul cel care conduce, iar femeia îl urmărește. Această abordare generală nu a fost încă studiată în profunzime.

În 2015, cu ajutorul unui chestionar privind structura satului, am analizat componența așezării, structura demografică, schimbarea etnică, confesională, distribuția ocupațională și nivelul educațional al așezării. În societatea satului locuit în primul rând de maghiari, după cel de-al Doilea Război Mondial schimbările economice și sociale au făcut ca bărbații să fie mai împovărați și speranța lor de viață să devină mai scăzută. Astfel există mult mai mulți văduve decât văduvi. Populația satului a scăzut constant de la primul război mondial, care până în 2015 a ajuns sub 300 de locuitori. În ultimii 4 ani acest număr este în continuă scădere. Nu a existat nicio schimbare semnificativă în diviziunea etnică și confesională, din recensământul populației reiese că din secolul al XIX-lea până în prezent este o așezare reformată cu o majoritate maghiară.

După prezentarea structurii satului, urmează descrierea societății și vieții de dans punând accent pe rolurile de gen. În viața umană se pot distinge trei grupe majore de vârstă: copilăria, adolescența, vârsta adultă și bătrânețea. Analiza fenomenelor sociale și interacțiunea de dans celor două genuri se face de-a lungul acestor grupe de vârstă și relațiile între ei. La fiecare grup de vârstă, am asociat așteptări sociale specifice (dar nu exclusive) pentru vârsta dată, cum ar fi socializarea în copilărie, alegerea cuplului în adolescență și formarea familiei după adolescență.

În timpul copilăriei, prin socializare, copiii devin parte a societății, își cunosc mediul și cultura imediată și fac cunoștință cu tradițiile lor de dans. Genul lor biologic specific în momentul nașterii afectează toate rolurile pe care societatea le conferă individului. Procesele și rolurile conexe sunt codificate în societate, astfel încât sunt integrate în instituțiile sale de bază (economie, familie, politică). În societățile țărănești tradiționale, inclusiv și societatea din Ozd, în secolul XX la momentul nașterii copiii erau plasați într-o ordine particulară în societățile

țărănești tradiționale, ale căror reguli și legi nescrise sunt învățate pe neștiute de individ prin părinții, școala și colegii.

În secolul XX, perioada de post-confirmare a adus mari schimbări tinerilor din Ozd. În această fază a vieții alegerea de cuplu iese în evidență. În ceea ce privește genul social, alegerea de pereche joacă un rol important, deoarece caracteristicile de gen masculin și feminin pot purta informații relevante despre așteptările comunității și culturii față de femei și bărbați. O astfel de locație primordială este șezătoarea, unde ca o continuare a socializării, tinerii au învățat ce este permis pentru băieți și fete. La Ozd obiceiul numit „pitrazás” a creat o oportunitate pentru formarea simpatiei și dragostei, iar prin intermediul acestuia tinerii au învățat regulile, tabuurile și drepturile iubitorilor din secolul XX în cadrul societății satului.

Concluziile cercetării au fost:

1. În ipoteza inițială, dansul era interpretat ca un fenomen social în care rolurile de gen ale societății devin evidente. Dacă ne uităm doar la relevanța copilăriei, această etapă a vieții dansul reflectă așteptările sociale ale copilăriei. Această perioadă a tradiției dansului este caracterizată și de socializare, învățare discretă, băieții și fetele stăpânind fără discernământ regulile nescrise ale dansului și bineînțeles, chiar fundamentele dansului concret.
2. Așteptările sociale ale individului în timpul căsătoriei se transformă și se schimbă. La această vârstă, rolurile și sarcinile bărbaților și femeilor se manifestă în principal ca roluri de familie. După alegerea unui cuplu, începerea unei familii în viața individului devine așteptarea primară și acest lucru determină rolurile de gen în cea mai mare parte a vieții lor. În analiza copilăriei și adolescenței se poate observa că practicile sociale și viața de dans se sincronizează între ei, iar așteptările sociale ale individului pot fi urmărite și prin viața de dans. În viața de dans al adolescentului, acest lucru este evident și într-un mod mai puțin explicit. Dacă considerăm rolurile sociale de gen ca fiind foarte semnificative ca roluri de familie, problema descifrării articolelor lor în dans este problematic. Regularitatea dansului în perioada căsătoriei este mult mai mică decât la vârsta mai mică, pe lângă rutina zilnică soții dansează mult mai puțin și formele de divertisment se schimbă. Evenimentele de viață din viața unui individ au de asemenea un impact asupra participării la evenimente de dans. Așteptările sociale date oferă doar îndrumări membrilor societății, dar intențiile individuale permit devierea comportamentului de la norme. Societatea locală observă

comportamentul care diferă de la așteptările sociale, și reacționează: acceptă, respinge sau sancționează aceste schimbări.

3. Analiza comparativă variantelor feminine și masculine ale dansului „szegényes” a contribuit într-o mare măsură la cunoașterea rolurilor de gen din Ozd în secolul XX, fiindcă aceasta a contribuit major la descoperirea semnelor feminine și masculine ale dansului. Analiza dansului „gazdasszonytánc” (dansul gospodinelor) și „férfi szegényes” nu a dat un rezultat general în privința feminității și masculinității, dar am aflat care sunt așteptările satului legate de femeie și bărbat în secolul XX. Ceea ce considerăm a fi feminin, masculin, sunt atribute și caracteristici care au probabil o semnificație diferită în zilele noastre. Exemplele de dans pe care le-am examinat confirmă, de asemenea, că tradițiile și situațiile dansului care depășesc aceste puncte de vedere înțepenite pot fi găsite și în tradiția de dans al satului. Deși neobișnuit, dansul gospodinelor era parte integrantă din procesul de dans și nuntă, și nu a fost neobișnuit în societatea satului ca femeile să ridice picioarele sau să-și lovească picioarele la anumite evenimente de dans. Bărbaților le-a plăcut acest dans, și au urmărit care dintre femeile își ridică picioarele mai sus. Toate calitățile pe care o societate le dă sau așteaptă de la individ contribuie la dezvoltarea feminității și a masculinității. În spatele mișcărilor feminine și masculine sunt regularități determinate social din care individul nu poate scăpa în niciun caz. Simbolurile de gen descoperite în societate pot oferi un indiciu cu privire la rolurile de gen, dacă aceste sunt grupate pe aceeași linie în dans. Toate acestea necesită o cunoaștere mai bună a comunității și culturii dansatoare.
4. Întrebarea importantă este dacă dansul poartă doar rolurile de gen care există în societate sau poate fi interpretat ca un fel de încălcare a limitelor? M-am uitat la dansul în perechi de la Ozd (csárdás), pentru a vedea dacă atingerile și gesturile din ea ar putea fi considerate cu adevărat încălcări ale limitelor. Odată cu includerea celui de-al doilea grup de informatori (reivival), a fost necesar să recunoaștem faptul că, dacă am fi dorit să identificăm și să analizăm rolurile de gen în dans, precum și mișcările transfrontaliere, pe linia informațiilor obținute de la ei, trebuie să luăm în considerare că membrii acestor două grupuri au socializat în momente diferite și în contexte sociale diferite. Așadar limitele lor sunt plasate în alte parte. Cu alte cuvinte, comparațiile au fost dificile, deoarece ceea ce s-ar putea întâmpla cu un grup s-ar putea să nu se încadreze în dans celuilalt grup.

În primul rând, am examinat factorii proxemici dacă distanța dintre un bărbat și o femeie este o încălcare a limitelor. În ciuda faptului că, în timp ce dansează în sensul lui Hall, bărbații și femeile se limitează între ele, iar această apropiere fizică poate deveni atât deranjantă, cât și intruzivă, această ramură a proxemicii, în ciuda ipotezei inițiale, nu este o modalitate posibilă de încălcare a limitelor. Este o practică obișnuită în viața de zi cu zi să folosești spațiul, adică atunci când considerăm dansul ca parte integrantă a societății, există și trăsături și atribuții proxemice care nu sunt comune în alte domenii ale vieții de zi cu zi. Cu toate acestea, nu are proprietăți de încălcare a limitelor.

Datorită naturii inerente a dansurilor de perechi din Ozd, dansatorii sunt așezați la o distanță unul de celălalt, deci dacă ne urmăm ipoteza inițială, chiar dacă este vorba despre un dans de pereche, există deja o trecere în mod clar asupra utilizării interpersonale de zi cu zi a spațiului, fiindcă distanța dintre două părți este diferită de cea cotidiană. Dar aceasta ar fi, evident, o concluzie greșită.

5. Contactul fizic are multe reguli nescrise pe care membrii societății cunosc, acceptă și folosesc. În general dansurile de perechi la care se ține unul de altul, oferă o oportunitate de a atinge partenerul.

În dansurile locale lângă atingerea spatelui și brațului, bărbații puteau să atingă și sânii și fesele femeilor cu palmele. Cercetările sugerează că fenomenul a fost găsit de fapt în mai multe domenii ale dansului popular maghiar din secolul XX. După exemple și interviuri, se poate afirma că există într-adevăr aceste atingeri în dans, care apar ca excedent în procesul de dans, care nu sunt indispensabile în dans, fără aceste atingeri conținutul dansurilor nu se deteriorează. Aceste mișcări pot fi considerate mișcări de încălcare a limitelor.

6. În cercetarea de față, conținutul care stă la baza atingerii, conștiința devine cheie. Pe cel din urmă interpretez ca o acțiune pe care un individ (în cazul nostru un bărbat) execută intenționat, este o acțiune instantanee unică, luată de o decizie conștientă. Pe de o altă parte aceste acțiuni pot fi considerate ca un alt nivel al conștiinței: suntem conștienți, dar nu sunt decizii proprii ci învățate prin socializare.

Detaliile interviurilor arată că bărbații sunt conștienți de acțiunile lor, dar atingerea nu este rezultatul unei decizii anterioare, dar cadrele și limitele oferite de dans le permit aceste mișcări. Din interviurile cu dansatorii revival rezultă de asemenea, că există bărbați care sunt cunoscute după stilul lor de dans, și se știe dace trebuie așteptat la

asemenea mișcări din parte lor. Potrivit unui informatorilor din Ozd, aceste atingeri erau complet naturale și erau o parte integrantă ale dansurilor.

Nu se poate trece de problematica îmbrăcăminții, dacă analizăm dansului și intimitatea, mai ales că percepția feminină a atingerii depinde foarte mult de îmbrăcămintea femeii. În hainele mai groase din cultura țărănească tradițională, femeile se simțeau mai puțin intruziv aceste atingeri, decât în dansul contemporan cu hainele mai subțiri și mai ușoare.

În viața cotidiană și în dans existau reguli nescrise diferite ale căror granițe nu coincideau. Dansul a permis mai mult individului în societățile țărănești din secolul XX, deoarece a fost singura oportunitate de contact fizic, în special pentru tineret. Cadrele dansului au permis aceste atingeri în plus.

7. Informatorii mei locali din Ozd pot fi împărțiți în două grupuri mari în funcție de opinia lor despre această atingere. Un grup tratează această ca fiind complet natural, în timp ce celălalt grup ignoră și neagă existența fenomenului. Atingerile la sân și fesă au făcut parte dintr-un segment al culturii dansului din Ozd din secolul XX care, în unele situații, se încadrează în cadrul dansului. Informatorii mei locali nu s-au indignat pe acest subiect, dar comunicarea deschisă despre aceasta nu s-a încadrat în cadrul decenței. Dacă considerăm dansul ca parte a societății, se rezultă că cadrele și limitele dansului sunt învățate pe nesimțite de membrii societății. Desigur nu putem considera aceste limite ca un cadru constant, permanent, acestea sunt în continuă schimbare.
8. Informatorii revival au fost socializați într-o societate complet diferită de cel din Ozd, într-o perioadă în care limitele acelei societăți și ale dansului erau altundeva. Totuși ei dobândiseră tradiția dansului societății țărănești. Când un informator revival socializată altundeva începe să danseze cu un informator local, aceste frontiere divergente se întâlnesc, iar ceea ce este considerată obraznic și neplăcut în sfera urbană, pentru cealaltă parte este considerat fiind un component al dansului, și se încadrează în limitele lor.

În disertația de față m-am ocupat de tradițiile dansului și așteptările societății legate de dans din satul transilvănean Ozd. Lucrarea actuală este doar începutul unei cercetări extrem de lungi, deoarece cercetările ulterioare, atât teritoriale cât și temporale, sunt necesare pentru a înțelege complexitatea rolurilor masculine și feminine. Planurile mele de perspectivă includ explorarea rolurilor de gen ale altor așezări, precum și mișcarea revival bazată pe materialul de dans

țărănesc din Ungaria, inclusiv analiza rolurilor de gen ale coregrafilor scenice, deoarece în aceste aş putea explora noi aspecte ale temei. În opinia mea, explorarea rolului bărbaților și femeilor nu contribuie numai la înțelegerea culturii dansului și a societăților tradiționale, ci și la înțelegerea proceselor sociale și a genurilor secolului XXI și în final, la noi înșine.

Cuvinte cheie: antropologia dansului, studii de gen, femeii, bărbați, roluri de gen, dansuri în perechi

Pál-Kovács Dóra

Bărbați și femei în tradiția dansului popular din Ozd

Cuprins

<u>1.</u>	Introducere	9
1.1.	Țeluri, ipoteze.....	11
2.	Metodologia și istoria cercetării	13
3.	Context teoretic – Definiții.....	19
3.1.	Sex biologic vs. genul social	19
3.2.	Corp, tehnici corporale	22
3.3.	Prezenta rolului genurilor în folclorul dansului internațional și antropologia dansului.....	25
3.4.	Reprezentarea femeii și a bărbatului în scrierile antropologice de dans folcloristic și dans maghiar	31
4.	Antecedente ale cercetării I. – Valea Mureș-Târnava	38
4.1.	Diviziunea zonei văii Mureș-Târnava	38
4.2.	Colecția și muzica de dans popular din Valea Mureș-Târnava în a doua jumătate a secolului XX.....	41
4.3.	Schimbarea repertoarului dansului	44
5.	Antecedente ale cercetării II. – Satul Ozd.....	47
5.1.	Cercetarea satului Ozd	47
5.2.	Prezentarea geografică și socială a satului Ozd.....	51
5.2.1.	Populația satului	52
5.2.2.	Modificări în structura demografică a satului	53
5.2.3.	Modificări etnice în Ozd.....	54
5.2.4.	Modificări ale cultului	55
5.2.5.	Ocupația, educație	56
6.	Viața socială și dansul oglindite în ambele sexe în secolul 20 în Ozd.....	58
6.1.	Copilăria – Socializarea (dansului)	58

6.2.	Tinerete – Alegerea partenerului	66
6.2.1.1.	Șezătoare – „pitrazás”	68
6.2.1.2.	Dansuri de vară - Baluri	70
6.2.2.	Curtare în dans	73
6.2.3.	Etichetă în dansul din Ozd	74
6.3.	Viața conjugală - familie (fondare)	81
6.3.1.	Căsătorie, recomandări	82
6.3.2.	Comunitate mare de familie	84
6.3.2.1.	Furatul miresei	87
6.3.3.	Avort – Naștere	88
6.3.4.	<i>Pe vremuri toate lumea avea iubit</i>	90
6.3.5.	Femei la șezătoare	91
6.4.	Dansul în viața conjugală	92
7.	Dansul femeii gazde	98
7.1.	Izvoare ale dansului femeii gazde	98
7.2.	Denumiri	100
7.3.	„Pontozó” lent – „szegényes”: Varianta bărbătească	101
7.4.	Dansul femeii gazde – Varianta feminină	103
8.	Libertatea femeii în dansurile în pereche	112
9.	Încălcarea limitelor în dansurile în pereche – Prin exemplul dansului „csárdás” din Ozd	
	115	
9.1.	Dans și sexualitate	115
9.2.	Nou grup de informatori: dansatori revival	118
9.3.	Metacomunicație	120
9.4.	Încălcarea limitelor, ca și o posibilă expresie a intimității	121
9.5.	Proxemica, ca și o posibilă modalitate de încălcarea limitelor?	122
9.6.	Atingerea, ca și o alta posibilă modalitate de încălcarea limitelor?	126
9.7.	Atingerea în timpul dansului	126

9.8.	Atingere vs. pipăit	132
9.9.	Moderare, conștientizare	133
9.10.	Atingere și port.....	136
9.11.	Reacțiile femeilor	140
9.12.	Încălcarea limitelor doar dîntr-un sens?	142
10.	Concluzii - Rezumat.....	147
11.	Literatura folosită	156
12.	Partituri.....	176
13.	Anexe documente	209
14.	Anexe foto	224
15.	Anexe film.....	225